

הקו האדום הישראלי בסוריה – והמחיר של העימות עם טורקיה

כרמית ולנסי, אמל חאיכ | גיליון 2189 | 25 באוגוסט 2026

בלילה שבין 17 ל-18 באוגוסט 2026 ביצע חיל האוויר הישראלי תקיפה חריגה בעומק שטח סוריה, כ-60 ק"מ בלבד מגבול טורקיה. שמונה טילים פגעו במסלולי ההמראה בשדה התעופה הצבאי אבו א־ד'הור שבמחוז אידליב. לשכת ראש הממשלה אישרה דה-פקטו את דבר התקיפה, והבהירה כי פריסת כוחות טורקיים על אדמת סוריה מהווה מבחינת ישראל קו אדום. על פי הודעת הלשכה, בין המדינות התגבש סטטוס-קוו ביטחוני שדמשק עמדה על סף הפרתו כאשר אפשרה לכוחות טורקיים להיערך בבסיס, חרף אזהרות חוזרות ונשנות שהועברו אליה. כשבוע לאחר מכן, דווח כי התקיימה פגישה בין ראש המוסד, רומן גופמן, לבין שר החוץ הסורי, אסעד א־שיבאני, במטרה להרגיע את הרוחות ולמצוא פתרון דיפלומטי למשבר. מאמר זה בוחן את עמדות הצדדים ואת הפערים ביניהם, ונדרש לשאלה האם בסבך השיקולים הישראליים בסוריה נכון היה לפעול צבאית ולהסתכן בהידרדרות מול הטורקים. ראוי לציין כי הנוכחות הטורקית בצפון סוריה קיימת מאז 2018, אולם כעת יש חשש בישראל שזו תכניס לשטח סוריה נשק ומערכות הגנה מתקדמים שעלולים להצר את חופש הפעולה הישראלי. במבט צופה פני עתיד, נבחן אילו קריטריונים ראוי לגבש כדי להכיר בקיומה של הנוכחות הטורקית, תוך הבטחה כי זו לא תסכן את האינטרסים האסטרטגיים של ישראל.

החשש הישראלי

מספר ימים לפני התקיפה האחרונה בעומק סוריה, גורמי ביטחון ישראליים טענו בפני ארצות הברית כי טורקיה נערכת להציב מכ"ם בבסיס אבו א־ד'הור, ובהמשך גם מערכות הגנה אווירית וכוחות טורקיים שיתפעלו אותן – צעד שלטענת ישראל ישנה את מאזן הכוחות האזורי. למעשה, בישראל חושדים שטורקיה מבקשת להתבסס בשדות תעופה ובאתרים אסטרטגיים סוריים באמצעות מערכות מכ"ם, שליטה ובקרה של חברת ASELSAN. אף שלא נקבע תאריך יעד מדויק להגעת המערכות, בישראל הצביעו על הבסיס כמטרה אפשרית.

ישראל רואה בשימור חופש הפעולה האווירי שלה בסוריה יעד קריטי שעליו אינה מוכנה להתפשר. זו הייתה הגישה המובילה בתקופת שלטונו של בשאר אסד לסיכול ההתבססות האיראנית, וכעת בעידן א־שרע. בירושלים סבורים כי חופש הפעולה הישראלי חיוני בעת הנוכחית מארבעה טעמים מרכזיים: החשדנות ואי-האמון הישראלי באשר לאופי המשטר וכוונותיו לאור שורשיו הג'האדיסטיים; נוכחותם של שלל גורמים עוינים ומיליציות חמושות סוריות – מחמאס וחזבאללה ועד ארגוני ג'האד עולמי; הפעלתנות הטורקית וכוונתה להגביר את השפעתה במדינה, לאור קשריה ההדוקים עם ההנהגה הסורית מצד אחד, והעוינות שאנקרה מפגינה מול ישראל מאז המלחמה בעזה, מצד שני.

זאת ועוד, על רקע המלחמה עם איראן, ישראל מעוניינת לשמר מציאות שבה המרחב האווירי הסורי פתוח לפעילות חיל האוויר (כפי שאירע בשני הסבבים הקודמים מול איראן), וחוששת שמערכות הגנה טורקיות עלולות לשבש זאת. לפיכך, כפי שאירע באפריל אשתקד בבסיס T4 שבחומס, בחרה ישראל גם הפעם להעביר מסר באמצעות תקיפת אזהרה ממוקדת, תוך הדגשה שאין לה עניין בהסלמה מול סוריה או מול טורקיה. זאת, לאחר שנטען כי ישראל הפצירה בשר החוץ הסורי שלא לאפשר לטורקיה לפעול כך, אך הסורים "לא הפנימו".

העמדה הסורית

כמדינה המצויה בתהליך התאוששות שברירי ממלחמת אזרחים ממושכת, דמשק רואה בשיקום יכולותיה הצבאיות זכות ריבונית בסיסית וצורך ביטחוני קיומי. אף שטורקיה היא כיום שותפתה הדומיננטית והכמעט בלעדית בתהליך בניין הכוח הצבאי, אין משמעות הדבר כי דמשק נכונה להשתעבד לתלות אסטרטגית ארוכת טווח באנקרה. ההנהגה הסורית פועלת באופן שיטתי לגיוון מקורות המימון, ההכשרה, הציווד והתמיכה המבצעית באמצעות פיתוח קשרים מקבילים עם מדינות ערב, ארצות הברית, אירופה, פקיסטן ורוסיה.

שר החוץ הסורי, אסעד אשיבאני, הבהיר כי דמשק אינה מעוניינת להפוך את שטחה לזירת עימות בין ישראל לטורקיה, והדגיש כי לא הייתה כל כוונה להקים באבו א-ד'הור בסיס טורקי, לכן בו נוכחות טורקית קבועה או לפרוס כוחות זרים. לדבריו, המתקן היה שומם ברובו ועבודות שיקומו טרם הושלמו. עמדה זו קיבלה ביטוי רשמי ומפורש במפגש הסורי-ישראלי בין אשיבאני לראש המוסד רומן גופמן, שנערך ב-23 באוגוסט בירדן בתיווך אמריקני. המשלחת הסורית הדגישה כי סוריה היא מדינה ריבונית בעלת זכות מלאה לשקם ולפתח את צבאה הלאומי ולקבוע את בריתותיה בהתאם לאינטרסים שלה, ודחתה כל מנגנון שיגביל זכויות יסוד אלו.

במקביל, גורמים סוריים מתחו ביקורת על ישראל וטענו כי היא נוטה לסגת באופן עקבי מהבנות ביטחוניות מתגבשות בתיווך אמריקני. עם זאת, לצד הגינויים הרשמיים, העריך אשיבאני כי המשא ומתן להסדרת הבנות ביטחוניות צפוי להתחדש בלחץ וושינגטון. לדבריו, סוריה מכירה בצורך להתחשב בחששותיה הביטחוניים של ישראל, אך מצפה מנגד כי ירושלים תכבד את צרכיה הביטחוניים של דמשק, את ריבונותה ואת זכותה לשיקום מוסדות המדינה.

מבחינת ההנהגה הסורית, תפיסה זו נשענת על מציאות ביטחונית מוחשית: סוריה נדרשת להתמודד בעת ובעונה אחת עם תאי דאע"ש, רשתות הברחה וטרור חוצות-גבולות, שרידי המשטר הקודם, מיליציות חמושות והחשש מפני ניסיונות ערעור היציבות מצד איראן ושלוחה. לפיכך, בניין צבא מתפקד, שיקום הבסיסים והשבת השליטה על הגבולות ועל המרחב האווירי אינם מוצגים בדמשק כרצון לאתגר את ישראל, אלא כתנאי יסוד לייצוב המדינה, לביסוס המשילות ולמניעת הפיכתה מחדש לזירה פרוצה לכוחות זרים ולארגונים לא-מדינתיים.

הכוונות הטורקיות

לאחר שנים של תמיכה בארגוני המורדים בסוריה, ובראשם "היאת תחריר א-שאם", נהנית טורקיה ממעמד ייחודי ומהשפעה פוליטית, ביטחונית וכלכלית ניכרת במדינה תחת שלטון א-שרע. מנעד האינטרסים הטורקי נע בין ייצוב המשטר הסורי החדש ובלוימת הכורדים (PKK/SDF) לבין השבת פליטים והרחבת השפעתה האזורית.

עם זאת, על אף היחסים ההדוקים בין המדינות, סוריה אינה מתפקדת כפרוקסי טורקי. א-שרע כאמור נמנע מפיתוח תלות מוחלטת באנקרה, ובוחר לתמרן מול מגוון שחקנים אזוריים ובינלאומיים כדי לגבש מדיניות מאוזנת שתבסס את ריבונות המדינה ותשמר מרחב פעולה עצמאי ככל הניתן. זאת ועוד, בדמשק מבינים היטב כי שיתוף פעולה מלא ובלתי מסווג עם טורקיה מעורר רגישות גבוהה בקרב שחקנים אזוריים, ובראשם ישראל. לפיכך, מערכת היחסים בין אנקרה לדמשק מורכבת מכפי שמוערך לעיתים בישראל, ואינה חפה ממתחים. עדות לכך ניתן למצוא בשורת שינויים שביצעה דמשק לאחרונה בשורות הצבא הסורי, המצביעים על כוונה לצמצם את האוטונומיה ואת מידת ההשפעה הטורקית על כוחות אלו.

נכון לאוגוסט 2026, הנוכחות הצבאית הטורקית בסוריה מצויה בתהליך של ארגון מחדש. אנקרה מצמצמת בהדרגה חלק מן המוצבים והמתקנים הקטנים שהקימה לאורך שנות המלחמה – בעיקר באזורים שבהם השתנתה תמונת המצב הביטחונית – ומעבירה סמכויות ואחריות לידי מוסדות המדינה הסורית. בעפרין, למשל, נמשך פינוי אתרים נקודתיים, וב-9 באוגוסט פינו הכוחות הטורקיים את הבסיס בכפר ג'לברה בתום יותר משמונה שנות נוכחות.

אולם, אין לראות בכך נסיגה טורקית מצפון סוריה; התמונה הרחבה מצביעה על מעבר מפריסה רחבה ומבזורת של עשרות מוצבים למודל ממוקד ומהודק יותר של נוכחות צבאית, לצד העמקת שיתוף הפעולה הביטחוני עם דמשק. גם שגריר טורקיה בסוריה, נוח ילמאז, הדגיש כי חלה ירידה ניכרת באיומים המרכזיים לאורך הגבול, והצביע על המשך התיאום הצבאי והמאבק המשותף בטרור.

במקביל, השפעתה הצבאית של אנקרה חורגת כיום מהחזקת מוצבים ישירים בלבד, וכוללת אימון, ייעוץ, שיקום תשתיות והכוונת תהליכי בניין הכוח של הצבא הסורי.

ימים ספורים לפני התקיפה הישראלית, ביקרה משלחת צבאית טורקית בבסיס כדי לסייע בשיקומו, לאחר שהושבת במשך כעשור עקב הקרבות באזור. משרד ההגנה הטורקי הכחיש כי אנשי צבא מטעמו שהו בבסיס בעת התקיפה, שלל כוונות להתבססות צבאית במקום, והאשים את ישראל בפעולה ממניעים פוליטיים פנימיים ובניצול האירוע כדי לערער את היציבות בסוריה.

העמדה האמריקאית

ארצות הברית מפגינה תמיכה חסרת תקדים בהנהגה הסורית ונוקטת צעדים דיפלומטיים וכלכליים במטרה לתרום ליציבותה, לרבות הסרת סנקציות. לאחרונה אף התקבלה בוועידת הסכמי הפסקת האש את סוריה מרשימת המדינות התומכות בטרור. לצד הריסון בו נקט הנשיא טראמפ כלפי התקיפה הישראלית, הציג השליח המיוחד לסוריה, טום באראק, עמדה ביקורתית יותר. הוא הגדיר את התקיפה כהסלמה מיותרת הפוגעת ביציבות האזורית והדגיש כי ממשל א-שרע שב והביע העדפה ברורה להרגעת המתרחשות מול ישראל.

באראק הוסיף כי ישראל העבירה לוועידת כשישה ימים לפני התקיפה מידע מודיעיני שלפיו ייתכן כי טורקיה נערכת להעביר כוח אדם או אמצעים צבאיים לבסיס אבו אד'הור. לדבריו, לאחר שהאמריקנים בדקו את הטענה מול גורמי המודיעין שלהם, התקבלה תשובה שלפיה מהלך כזה אינו מתרחש. הוא העריך כי ייתכן שהמידע הישראלי התבסס על שיחות בדבר הרחבה אפשרית של תוכנית אימונים טורקית באתר, ולא על פריסה צבאית בפועל. בה בעת טען באראק כי ארצות הברית וטורקיה לא קיבלו התרעה מראש על עצם התקיפה, והעלה אפשרות שההחלטה נבעה מכשל בתיאום או בהעברת המידע בין צה"ל, המוסד ולשכת ראש הממשלה.

באראק אף הזהיר כי התקיפה כמעט הובילה לעימות צבאי ישיר בין ישראל לטורקיה. הוא העלה את האפשרות שישראל ביקשה למשוך את טורקיה לתגובה, וכי שיקולי בחירות ופוליטיקה פנימית עשויים היו למלא תפקיד בהחלטה. מנגד, שר הביטחון ישראל כ"ץ דחה את דבריו, טען כי הם רצופים אי־דיוקים והבהיר כי המידע המודיעיני הועבר לגורמים האמריקניים הרלוונטיים וכי דמשק הוזרה בטרם הוחלט על התקיפה.

משמעויות

הערכת האיום: בין רטוריקה למציאות בשטח

התקיפה הישראלית החריגה מחייבת בירור נוקב של שאלות היסוד: באיזו מידה מהווה הפעילות הטורקית בצפון סוריה איום ישיר על ישראל, והאם נכון היה לסכן את היציבות האזורית כדי לסכלה? מרחב צפון סוריה, שבו פועלת אנקרה זה קרוב לעשור, מהווה אינטרס ביטחוני ולאומי חיוני עבור טורקיה – בראש ובראשונה בהקשר הכורדי – ברמה העולה בהרבה על חשיבותו האסטרטגית עבור ישראל.

במקביל, ההשוואה הרווחת בשיח הישראלי בין טורקיה לאיראן חוטאת למציאות האסטרטגית. חרף הרטוריקה הניצית של אנקרה, טורקיה – בניגוד לאיראן – חברה בנאט"ו, בעלת ברית מרכזית של ארצות הברית, ומקיימת עם ישראל יחסים דיפלומטיים וערוצי תיאום פעילים.

התקיפה בצפון סוריה נועדה לשמר את חופש הפעולה של צה"ל, אך תוצאתה בפועל עלולה להתברר כחרב פיפיות. המגעים הדיפלומטיים שנועדו לבלום את ההידרדרות מעמידים כעת על הפרק כינון מנגנון מניעת חיכוך (דה-קונפליקציה) רשמי, ממוסד ותובעני. מנגנון כזה, הגם שסייע בפתרון המשבר המייד, עלול לכבול את ידיה של ישראל, להגביל את גמישותה האווירית ולייצר בדיוק את הריסון המבצעי שממנו ביקשה להימנע מלכתחילה.

יתרה מכך, הישענות יתר על שרטוט "קווים אדומים" טומנת בחובה סיכון מובנה: ריבוי קווים אדומים מחייב תגובה צבאית אוטומטית בכל מקרה חריגה, ובכך מצמצם את מרחב התמרון המדיני ומאיץ דינמיקה של הסלמה בלתי מבוקרת.

עקרונות מנחים לבחינת הנוכחות הטורקית בסוריה

במבט צופה פני עתיד, על מערך השיקולים הישראלי להתבסס על אבחנות מבצעיות מדויקות:

- **הבחנה בין שיקום תשתיות סוריות לבין ביסוס נוכחות טורקית:** ראוי להבדיל בין סיוע טכני, הדרכה ושיקום מתקנים עבור המדינה הסורית, לבין הקמת תשתיות פיקוד ושליטה טורקיות עצמאיות.
- **פריסת מערכות בצפון סוריה – במישור המבצעי,** אין כמעט הבדל אופרטיבי בין פריסת מערכי מכ"ם, ל"א או הגנה אווירית טורקיים בצפון סוריה לבין הצבתם בדרום טורקיה או בצפון קפריסין. טווחי הכיסוי דומים, וממילא אין במערכות אלו בצפון המדינה כדי להגדיר קו אדום המצדיק הפעלת כוח ישראלי. הוא הדין לגבי המרחב הימי – לצי הטורקי עליונות מובנית במזרח הים התיכון, ונוכחות נקודתית בחופי סוריה אינה משנה מהותית את מאזן הכוחות.
- **תיחום גאוגרפי – מרכז ודרום סוריה כמרחב קריטי:** בעוד שטורקיה מנמקת את נוכחותה בצפון המדינה כמוצדקת במטרה למנוע איומים על שטחה, הרי שהקמת בסיסים טורקיים בעומק – במרכז סוריה, וביתר שאת בדרומה – אינה כורח המציאות. היא אף מקרבת את החיכוך לחזית הישראלית ומהווה שינוי בעייתי במאזן האזורי.
- **התבססות שלוחות טורר בדרום סוריה –** נכון שישיראל תתמקד בסיכול ובמניעת חופש פעולה ומתן מחסה לגורמי טרור – ובפרט לחמאס – בחסות טורקית או סורית במרחב הדרומי הסמוך לגבול ישראל.

לסיכום, נוכחותה והשפעתה של טורקיה בסוריה היא עובדה קיימת שלא סביר שתתפוגג באמצעות הפעלת כוח צבאי גרידא. האתגר הישראלי אינו ביטול גורף של המעורבות הטורקית, אלא תיחומה ואיזונה. הסתמכות בלעדית על הפעלת כוח ותקיפת מטרות בעלות ערך מבצעי שולי, ללא מסלול מדיני מקביל מול דמשק, מסכנת את האינטרסים הביטחוניים של ישראל ועלולה לדרדר את הצדדים לעימות ישיר שאיש אינו חפץ בו. על מקבלי ההחלטות בישראל לשלב אפוא בין הרתעה צבאית ממוקדת לבין הידברות ישירה ועקיפה, להפעיל את המנגנונים למניעת חיכוך ולהבהיר מהם התחומים שבהם ישראל מאפשרת לסוריה לשקם את יכולותיה – בטרם הידרדרות להסלמה אזורית מסוכנת.

בהקשר זה, התנגדות ישראלית גורפת לכל תהליך של שיקום צבאי סורי עלולה לחולל תוצאה הפוכה ולדחוף את דמשק להישענות גוברת על אנקרה. מעבר לכך, ראוי לשקלל את ההקשר האזורי-דיפלומטי הרחב: בעת הזו דמשק מתקרבת לסעודיה ולאיחוד האמירויות, וזוכה ללגיטימציה גוברת מצד ארצות הברית ומדינות אירופה. בפעולתה, ישראל נתפסת כמי שחותרת לערער את היציבות בסוריה ולעיתים אף מושווית לאיראן בהקשר זה. במסגרת זאת, עלולים לגבור העיסוק בסוגיית הגולן (כפי שהוזכרה לאחרונה על ידי באראק) וכן הלחצים האזוריים ובעיקר הבינלאומיים לנסיגה ישראלית לקווי הסכם הפרדת הכוחות מ-1974, ייתכן שאף ללא תמורות מדיניות משמעותיות.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.